

मैत्रावरुणर्वसिष्ठः। अग्निः। त्रिष्टुप्।

अग्निं वो देवमग्निभिः सजोषा यजिष्ठं दूतमध्वरे कृणुध्वम्।

यो मर्त्येषु निधुविर्ऋतावा तपुर्मूर्धा घृतान्नः पावकः ॥ ७.००३.०१

यः। मर्त्येषु- मनुष्येषु। निधुविः- नितरां ध्रुवः। ऋतावा- प्रकृतिनियतिभूतसत्ययुक्तः। तपुर्मूर्धाः- तापकतेजाः। घृतान्नः- पूतनवनीतोपलक्षितपूतावगमनादाता। पावकः- शोधकः। तं। वः- यूयम्। अग्निभिः- स्वप्रणालीभिः। सजोषाः- सहृदयम्। यजिष्ठम्- पूज्यतमम्। देवम्- द्योतनशीलम्। अग्निम्- पावकं सर्वभूतहितकृतम्। अध्वरे- ध्वरविरोधिकर्मणि सर्वभूतहितकर्मणि। दूतम्। कृणुध्वम्- कुरुत ॥१॥

प्रोथदश्वो न यवसेऽविष्यन् यदा महः संवरणाद्वस्थात्।

आदस्य वातो अनु वाति शोचिरधं स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति ॥ ७.००३.०२

प्रोथत्- शब्दयन्। यवसे- धान्यम्। अविष्यन्- भक्षयन्। अश्वः- तुरगः। न- इव। यदा। महः- महतः। संवरणात्- आवरणात्। व्यस्थात्- विशेषेण तिष्ठति। आत्- तदा। अस्य- एतस्याग्नेः। शोचिः- अर्चिषम्। अनु- अनुसृत्य। वातः- वायुः प्राणः। वाति- चरति। अर्चिरादिमार्गोऽत्रोच्यते। अध- अपि च। ते- तव। व्रजनम्- वर्त्म। कृष्णमस्ति। धूमादिमार्गोऽत्रोच्यते ॥२॥

उद्यस्य ते नवजातस्य वृष्णोऽग्ने चरन्त्यजरा इधानाः।

अच्छा द्यामरुषो धूम एति सं दूतो अग्न ईयसे हि देवान् ॥ ७.००३.०३

ते- तव। नवजातस्य- अभिनवस्य। वृष्णः- वर्षकस्य। अग्ने- पावक सत्क्रतो। अजराः- जरारहिताः। इधानाः- उदीपिता ज्वालाः। चरन्ति। द्याम्- नभः। अच्छ- अभिलक्ष्य। अरुषः-

रोचमानः । धूमः । एति- सरति । अग्ने- पावक सत्क्रतो । दूतः । हि- खलु । देवान्- देवताः । सम्-
सम्यक् । हि- खलु । ईयसे- गच्छसि ॥३॥

वि यस्य ते पृथिव्यां पाजो अश्रेत्तुषु यदन्ना समवृक्त जम्भैः ।

सेनेव सृष्टा प्रसितिष्ट एति यवं न दस्म जुह्वा विवेक्षि ॥ ७.००३.०४

यस्य । ते- तव । पाजः- बलम् । पृथिव्याम्- भूम्याम् । वि- विशेषेण । अश्रेत्- आश्रयति । यत्-
यदा । तृषु- क्षिप्रम् । जम्भैः- दन्तोपलक्षितज्वालाभिः । समवृक्त- भक्षयसि । तदा । ते- तव ।
प्रसितिः- ज्वाला । सेनेव । सृष्टा- विसृष्टा । एति- सरति । दस्म- दर्शनीय । यवम्- धान्यम् । न-
इव । जुह्वा- ते ज्वाला । विवेक्षि- भक्षयति ॥४॥

तमिद्दोषा तमुषसि यविष्ठमग्निमत्यं न मर्जयन्त नरः ।

निशिशाना अतिथिमस्य योनौ दीदाय शोचिराहुतस्य वृष्णः ॥ ७.००३.०५

दोषा उषसि- अहोरात्रम् । अस्य- एतस्य । योनौ- सद्धानि ऋताख्ये । अतिथिम् । यविष्ठम्-
युवतमम् । तम् । अग्निम्- पावकं सत्क्रतुम् । अत्यम्- अश्वम् । न- इव । निशिशानाः-
तीक्ष्णीकुर्वन्तः । नरः- नेतारः । मर्जयन्त- शोधयन्ति । वृष्णः- वर्षकस्य । आहुतस्य- पूजितस्य ।
शोचिः- अर्चिः । दीदाय- दीप्यते ॥५॥

सुसंहक्ते स्वनीकं प्रतीकं वि यद्रुक्मो न रोचस उपाके ।

दिवो न ते तन्यतुरेति शुष्मश्चित्रो न सूरः प्रति चक्षि भानुम् ॥ ७.००३.०६

यत्- यदा । उपाके- अन्तिके । रुक्मः- सुवर्णः । न- इव । वि- विशेषेण । रोचसे- प्रकाशसे ।
तदा । स्वनीक- शोभनज्वाला । ते- तव । प्रतीकम्- रूपम् । सुसंहक्- सुदर्शनम् । दिवः-
अन्तरिक्षात् । तन्यतुः- अशनिः । न- इव । ते- तव । शुष्मः- बलम् । एति- गच्छति । चित्रः-
असाधारणः । सूरः- सूर्यः । न- इव । भानुम्- स्वप्रकाशम् । प्रति चक्षि- प्रदर्शयसि ॥६॥

यथा वः स्वाहाग्नये दाशेम परीळाभिर्घृतवद्भिश्च हव्यैः ।

तेभिर्नो अग्ने अमितैर्महोभिः शतं पूर्भिरायसीभिर्नि पाहि ॥ ७.००३.०७

यथा । वः- तुभ्यम् । अग्नये- पावकाय सत्क्रतवे । इळाभिः- वाग्भिः । घृतवद्भिः-
पूतनवनीतोपलक्षितपूतावगमनैः । हव्यैः- चरुपुरोडाशध्यानभावनादिहव्यैः । परि दाशेम-
परिचरेम । तेभिः- तैः । अमितः- अपरिमितैः । महोभिः- महद्भिः । आयसीभिः- अयोमयैः ।
शतम्- अनन्तैः । पूर्भिः- रक्षणशीलावरणैः । अग्ने । नि पाहि- नितरां रक्ष । स्वाहा ॥७॥

या वा ते सन्ति दाशुषे अधृष्टा गिरौ वा याभिर्नृवतीरुरुष्याः ।

ताभिर्नः सूनो सहसो नि पाहि स्मत्सूरीञ्जरितृञ्जातवेदः ॥ ७.००३.०८

जातवेदः- जातविद्य । याः । ते- त्वदीयाः । अधृष्टाः- अप्रधृष्टाः । गिरः- वाचः । दाशुषे- दात्रे ।
सन्ति- भवन्ति । याभिः । नृवतीः- प्रजाः । उरुष्याः- पालयसि । ताभिः । सहसः सूनो- शक्तिज ।
सूरीन्- मेधाविनः । जरितृन्- रसनिष्पादकान् । नः- अस्मान् । नि पाहि- नितरां पालय ॥८॥

निर्यत्पूतेव स्वधितिः शुचिर्गात्स्वया कृपा तन्वा रोचमानः ।

आ यो मात्रोरुशेन्यो जनिष्ट देवयज्याय सुक्रतुः पावकः ॥ ७.००३.०९

स्वया- स्वकीयेन । तन्वा- विस्तृतेन । कृपा- कर्मणा । रोचमानः- दीप्तः । पूतेव स्वधितिः-
पवित्रात्मधारणेव । शुचिः- परिशुद्धः सन् । निः गात्- निर्गच्छति । देवयज्याय- देवयजनाय ।
सुक्रतुः- सर्वभूतहितरत्युद्भूतसङ्कल्पः सन् । पावकः- शोधकः सन् । उशेन्यः- कमनीयः सन् ।
मात्रोः- द्यावापृथिव्योः । आ- आभिमुख्येन । जनिष्ट- जातः ॥९॥

एता नो अग्ने सौभगा दिदीह्यपि क्रतुं सुचेतसं वतेम ।

विश्वा स्तोतृभ्यो गृणते च सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७.००३.१०

अग्ने- पावक सत्क्रतो । नः- अस्मदर्थम् । एता- इमानि । सौभगा- सौभाग्यानि । दिदीहि- उद्दीपय ।
अपि- अपि च । सुचेतसम्- सुप्राज्ञम् । क्रतुम्- सर्वभूतहितरत्युद्भूतसङ्कल्पम् । वतेम- सम्भजेमहि ।
विश्वा- सर्वाणि । स्तोतृभ्यो गृणते- स्तुतिपरेभ्यः । च । सन्तु- भवन्तु ॥१०॥